

dr Sławomir Stanisław Górski¹

Przyjęty/Accepted/Принята: 14.12.2015;

Zrecenzowany/Reviewed/Рецензирована: 10.05.2016;

Opublikowany/Published/Опубликована: 30.06.2016;

Projekty badawcze realizowane w obszarze ochrony ludności – wybrane zagadnienia

Research Projects Dealing with Civil Protection – Selected Issues

Исследовательские проекты в области защиты населения – избранные вопросы

ABSTRAKT

Wprowadzenie: W artykule przedstawiono zarówno analizę, jak i diagnozę wybranych projektów badań naukowych realizowanych w ochronie ludności, z uwzględnieniem ich aspektów utylitarnych, poznawczych i organizacyjnych. Przedmiotem refleksji był również ich zakres, cele, wyniki oraz zastosowane metody badawcze. Spośród wielu projektów, wybrano te, które zarówno charakteryzowały się cechami utylitarnymi, jak i odnosiły się do systemowych podstaw bezpieczeństwa cywilnego. Szczególną uwagę poświęcono obecności w badaniach aspektów społecznych, kulturowych i politycznych odnoszących się do organizacji oraz sposobów prowadzenia działań ratowniczych i humanitarnych.

Cel: Celem pracy była analiza aktualnie prowadzonych projektów badawczych o wymiarze europejskim, realizowanych w obszarze ochrony ludności. Analiza obejmowała w szczególności cele oraz wyniki projektów. Ważnym jej aspektem była również sfera popularyzacji wyników badań naukowych oraz ich wykorzystywania w procesie edukacji społeczeństwa.

Metody: W pracy wykorzystano zarówno wnioskowanie indukcyjne, które pozwoliło na sformułowanie wniosków na podstawie ograniczonego zbioru projektów badawczych, jak i zastosowano dedukcję opartą na wiedzy teoretycznej i praktycznej.

Wnioski: Różnorodność projektów oraz odmienne perspektywy badawcze (zagrożenia, wymiar społeczny) potwierdziły interdyscyplinarny charakter ochrony ludności. Badania uwzględniały potrzeby odbiorców, charakterystykę zagrożeń, oczekiwania społeczne oraz uwarunkowania organizacyjne i polityczne. Analiza projektów badawczych skłoniła autora do wyodrębnienia trzech rodzajów badań. Pierwszym z nich była koncentracja celów i wyników badań na możliwości ich praktycznego zastosowania podczas działań ratowniczych i humanitarnych. Drugi rodzaj badań dotyczył rozwiązań systemowych i odnosił się do sfery organizacji różnych instytucji realizujących zadania z zakresu ochrony ludności. Ostatni zorientowany był na społeczny wymiar zagrożeń, a jego cechą szczególną była rola organizacji pozarządowych w procesie ochrony życia, mienia i środowiska będącego podstawą egzystencji człowieka. Natomiast diagnoza stanu badań pozwoliła na wskazanie obszarów, które powinny być przedmiotem kolejnych eksploracji. W tym kontekście należy wymienić między innymi społeczny wymiar bezpieczeństwa cywilnego, badanie adekwatności rozwiązań formalnoprawnych oraz diagnozę rozwiązań systemowych (organizacyjnych) w ochronie ludności.

Słowa kluczowe: projekt badawczy, ochrona ludności

Typ artykułu: artykuł przeglądowy

ABSTRACT

Introduction: The article provides an analysis and diagnosis of selected research projects dealing with civil protection, taking into account their functional, cognizant and organizational aspects. The study focused on the scope, aims and results of projects, as well as the methodology used by researches. From the vast range of projects available, preference was given to projects, which characterized a functional and system approach towards civil security. Special attention was afforded to social, cultural and political aspects associated with the organization and management of rescue and humanitarian operations.

Aim: The purpose of this study is to analyse contemporary European research projects dealing with civil protection. In particular, the analysis took into account project aims and results. An important aspect of deliberations concerned the popularization and exploitation of research results in the process of educating society.

Methods: Inductive and deductive reasoning approaches were applied to the study. The former allowed for the formulation of conclusions based on the limited volume of research projects whereas the latter was reliant on theoretical and practical knowledge.

Conclusions: The variety of projects and diverse research perspectives (threats, social dimension) confirmed the interdisciplinary nature of civil protection. Research took into account the needs of individuals, risk analysis, social expectations as well as organizational and political situations. An analysis of projects under scrutiny led the author to formulate three features of research. The first, identified by a utilitarian approach towards aims and project results in context of practical application during rescue and humanitarian operations. The second, concerned with system solutions, delved into the organisation and functioning of different institutions engaged with fulfilling their responsibilities in the

¹ Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji / Ministry of Interior and Administration; slawomirgorski.mail@gmail.com;

sphere of civil protection. The final focus concentrated on social dimensions of crisis situations, where special attention was afforded to the role of non-government organisations (NGO) in the protection of life, property and human environment. A diagnosis of research allowed for the identification of areas, which should be exposed to further studies. In this context it is appropriate to mention, amongst other things, the social dimension of civil security, legal and procedural adequacy, and evaluation of system solutions for civil defence.

Keywords: research project, civil protection

Type of article: review article

АННОТАЦИЯ

Введение: В статье представлены анализ и диагноз избранных проектов научных исследований в области защиты населения, с учётом их утилитарных, когнитивных и организационных аспектов. Предметом размышлений были также их спектр, цели, результаты и используемые методы исследований. Среди множества проектов были избраны те, которые относились к системным основам гражданской безопасности. Особое внимание было уделено наличию в исследованиях общественных, культурных и политических аспектов, относящихся к организации и способам проведения спасательных и гуманитарных действий.

Цель: Цель работы заключалась, в частности, в проведении анализа реализуемых в настоящее время европейских исследовательских проектов в области защиты населения. Анализ принял во внимание, в частности, цели и результаты этих проектов. Важным аспектом анализа была также сфера популяризации результатов научных исследований, а также их использования в процессе обучения общества.

Методы: Для целей работы был использован метод индукции, который позволил сформулировать выводы на основе ограниченного сбора исследовательских проектов, а также метод дедукции, основанный на теоретических и практических знаниях.

Выводы: Разнообразие проектов и различие исследовательских перспектив (угрозы, общественный аспект) подтвердили междисциплинарный характер защиты населения. Исследования учитывали нужды адресатов проектов, характеристику угроз, ожидания общества, а также политические и организационные обусловленности. Анализ исследовательских проектов подтолкнул автора к выделению трех характеристик исследований. Первой из них была концентрация целей и результатов исследований на возможности их практического использования во время спасательных и гуманитарных действий. Другой вид исследований относился к сфере организации различных учреждений, реализующих задачи в области защиты населения. Последний вид исследований был сосредоточен на социальном измерении угрозы, а его особой чертой было выделение роли неправительственных организаций в процессе защиты жизни, имущества и окружающей среды человека. В то же время как диагноз состояния исследований позволил определить области, которые должны быть предметом дальнейших анализов. В этом контексте следует перечислить кроме всего прочего общественный контекст гражданской безопасности, исследование соответствия формально-правовых решений, а также диагноз системных решений (организационных) в защите населения.

Ключевые слова: исследовательский проект, защита населения

Вид статьи: обзорная статья

1. Wprowadzenie

Obszar ochrony ludności ze względu na bezpośredni związek z życiem człowieka jest stale w centrum zainteresowania służb ratowniczych oraz innych podmiotów (organizacji pozarządowych), których działania zmierzają do ochrony życia ludzi i środowiska w sytuacjach katastrof naturalnych oraz awarii technicznych. Aspektem praktycznym towarzyszy refleksja naukowa, ukierunkowana na poznanie i zbadanie istoty ochrony ludności, jej determinantów oraz warunków skutecznego funkcjonowania.

Jak stwierdzają Terhi Elomaa i Anna Halonen [1], badania w obszarze ochrony ludności koncentrują się głównie na sprawach klęsk żywiołowych oraz awarii technicznych i dotyczą prawdopodobieństwa ich wystąpienia, potencjalnych skutków i wpływu na życie społeczne, ekonomiczne oraz środowisko naturalne. Generalnie można wyodrębnić trzy podstawowe sposoby wykorzystywania badań naukowych w ochronie ludności. Pierwszym jest wymiar operacyjny oparty najczęściej na studiach przypadku dotyczących konkretnej sytuacji. Jego cechą jest wykorzystywanie wyników badań na potrzeby wsparcia procesu podejmowania decyzji w sytuacjach zagrożeń. Drugim sposobem jest zrozumienie danego zagrożenia (zjawiska) i próba opisania go w szerszym kontekście (przyczyn i skutków). Trzecim sposobem jest wykorzystanie wyników badań do kształtowania rozwiązań systemowych i politycznych w obszarze ochrony ludności [1, s. 14-15].

Analizując rozwój badań w ochronie ludności, należy podkreślić, że czynnikiem warunkującym reagowanie na zagrożenia była ich społeczna percepcja. W przeszłości ludzie postrzegali zagrożenia jako działania Boga lub natury. Zagrożenia były niezależne i „zewnętrzne” w stosunku do

systemu społecznego. W związku z rozwojem społeczeństw ery industrialnej zaczęto aktywnie poszukiwać sposobów przeciwdziałania zagrożeniom i zwalczania ich skutków. Rozpoczęły się poszukiwania technologii służącej zabezpieczeniu ludności przed zagrożeniami (np. lepszej jakości tamy mogły chronić przed zalaniem podczas powodzi). Kolejnym krokiem było opisanie społecznego wymiaru katastrof i klęsk żywiołowych. Podejście to zostało zapoczątkowane w latach 50. XX wieku i dotyczyło społecznych skutków agresji zbrojnych. Następnie badania objęły sposób zarządzania w sytuacjach kryzysowych. W ich wyniku zakwestionowano zasadność aplikacji militarnych sposobów zarządzania w sytuacjach zagrożeń ze strony cywilów. Począwszy od lat 70. XX wieku badania koncentrowały się na przepływie informacji i współdziałaniu różnych „aktorów” w sytuacjach zagrożeń. Czynnikiem wyróżniającym „cywilny” sposób działania jest autonomia podmiotów zaangażowanych w ochronę ludności (służby ratownicze, administracja publiczna, organizacje pozarządowe, ośrodki naukowe i instytucje badawcze). Istotą procesu zarządzania jest zapewnienie koordynacji działań podejmowanych przez różne podmioty i uzyskanie efektu synergii. Takie podejście jest zdaniem T. Elomaa i A. Halonen podstawowym czynnikiem różnicującym obronę cywilną od ochrony ludności [1, s. 15]. Współcześnie ciekawym trendem w badaniach jest społeczny aspekt ochrony ludności. Badania z obszaru socjologii katastrof koncentrują się na wyodrębnieniu spośród większych struktur społecznych grup najmniej odpornych na zagrożenia. Uwzględniają one aspekty sprawiedliwości społecznej, równości w dostępie do ochrony i pomocy społecznej oraz problematykę przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. Ważną częścią badań jest zastosowanie nowoczesnych technologii i współczesnych form komunikacji (np. media społecznościowe) na potrzeby ostrzegania, alarmowa-

nia i informowania o zagrożeniach. Ochrona ludności jest również równolegle eksplorowana z punktu widzenia nauk medycznych, antropologii, ekonomii i geografii.

W odniesieniu do zagrożeń jako perspektywy badawczej w ochronie ludności, należy zauważyć, że na przestrzeni lat dominowały w badaniach różne zagrożenia. Podczas Zimnej Wojny nadawano priorytet konsekwencjom dla ludności cywilnej użycia broni nuklearnej. Następnie „punkt ciężkości” umiejscowiono w obszarze zagrożeń technologicznych (katastrofa w Bhopalu – Indie 1984, katastrofa w Czarnobylu – Ukraina 1986). Katastrofy naturalne o dużej sile oddziaływania i skutkach dewastacyjnych dla ludzi i środowiska (Huragan Andrew 1992, Huragan Katrina 2005) były kolejnym obszarem, który dominował w badaniach [1, s. 16]. Obecnie wszystkie typy zagrożeń (łącznie z aktami terroru) są przedmiotem naukowej eksploracji. Jest to związane z popularyzacją na gruncie europejskim zintegrowanego podejścia do zagrożeń (ang. *all-hazards approach*).

Analiza badań naukowych i projektów badawczych objęła trzy wybrane projekty, z których pierwszy koncentrował się na praktycznym wymiarze ochrony ludności i był typowym przykładem zintegrowanego podejścia do zagrożeń. Drugi projekt, również o utylitarnym charakterze, dotyczył funkcji istotnych z punktu widzenia ochrony ludności (ewakuacja). Ostatni miał natomiast systemowy charakter i obejmował sferę społecznej percepcji zagrożeń oraz instytucjonalne uwarunkowania ochrony ludności. O wyborze projektów zdecydował ich międzynarodowy charakter (europejski – ANVIL, regionalny – 14.3), możliwość praktycznego zastosowania metod oceny ryzyka (14.3), systemowy i porównawczy charakter badań (ANVIL) oraz oryginalność projektu i unikatowy sposób jego realizacji (EURACARE).

2. Projekt badawczy 14.3

Projekt 14.3 jest przykładem projektu o charakterze utylitarnym, którego celem było wypracowanie praktycznych rozwiązań, zwiększających możliwości przeciwdziałania zagrożeniom naturalnym i awariom technicznym w basenie Morza Bałtyckiego. Projekt był realizowany w latach 2012–2013 na zlecenie Komisji Europejskiej. Liderem projektu był Sekretariat Rady Państw Morza Bałtyckiego, wokół którego skupiono sieć instytucji badawczych i agend rządowych ze wszystkich państw regionu Morza Bałtyckiego.

Projekt zakładał zintegrowane podejście do zagrożeń (ang. *all-hazards approach*), a jego praktycznym zadaniem było wypracowanie scenariuszy na wypadek wystąpienia wszystkich charakterystycznych zagrożeń występujących w regionie bałtyckim. Założeniem systemowym projektu było przyjęcie, że skala zagrożeń musi przekraczać możliwości działania na poziomie narodowym. W związku z powyższym każdy scenariusz opisywał nie tylko działania krajowe, lecz uwzględniał również działania regionalne oraz te prowadzone na poziomie międzynarodowym (współpraca dwustronna, wielostronna). Szczególne miejsce w scenariuszach zajmował Mechanizm Ochrony Ludności UE, który był traktowany jako podstawowa platforma współdziałania międzynarodowego.

Każdy scenariusz opracowywany był przez wyodrębnioną grupę zadaniową. W ramach projektu utworzono cztery grupy. Trzem z nich przypisano analizę zagrożeń i ocenę ryzyka związanego w wystąpieniem powodzi, pożarów lasów oraz zagrożeń nuklearnych. Ostatnia grupa skoncentrowała się na makroregionalnym wymiarze zagrożeń, wymianie informacji oraz koordynacji działań ponadnarodowych [2, s. 69]. Jej zadaniem było prowadzenie strategicznej dyskusji dotyczącej sposobów oceny i analizy ryzyka w wymiarze regionalnym w celu ograniczenia podatności społeczeństw na skutki wywołane zagrożeniami badanymi przez pozostałe grupy.

Scenariusze opisywały rozwój zagrożeń od fazy uśpienia (ang. *dormant*) do ich eskalacji wymuszającej współdziałanie regionalne oraz na poziomie UE [2, s. 70].

Projekt zgromadził interesariuszy z wielu instytucji i organizacji, którzy oprócz oceny zagrożeń i modelowania działań ratowniczych, wypracowywali strategiczne podejście do ochrony ludności. Podejście to polegało na postrzeganiu zagrożeń jako wspólnych dla całego regionu Morza Bałtyckiego. Działania były planowane przy założeniu wykorzystania zasobów będących w dyspozycji różnych krajów. Przyjęcie w praktyce zintegrowanego podejścia do zagrożeń wymuszało międzysektorowe i międzyinstytucjonalne rozwiązywanie problemów [3]. Oznaczało to zaangażowanie w działania nie tylko podmiotów ratowniczych, lecz również instytucji odpowiedzialnych za ochronę środowiska, gospodarkę morską oraz ochronę infrastruktury krytycznej. Projekt był okazją do przetestowania metodologii oceny i mapowania ryzyka zaproponowanej państwom członkowskim przez Komisję Europejską w formie wytycznych [4]. Należy podkreślić, że takie wykorzystanie projektu (testowanie metodologii) dało możliwość oceny sposobów zarządzania ryzykiem funkcjonujących w poszczególnych państwach członkowskich oraz wypracowania wniosków dotyczących kierunków ich rozwoju.

Każdy ze scenariuszy projektu opisany został w odrębnej publikacji podzielonej na dwie części (Book One, Book Two). W przypadku powodzi publikacja zawierała charakterystykę poszczególnych krajów, opis zidentyfikowanych problemów (braków) oraz dane teledadresowe instytucji odpowiedzialnych za gospodarkę wodną i działania ratownicze [5, s. 48–74]. Częścią zasadniczą publikacji był scenariusz zawierający charakterystykę zagrożenia, dane o jego skali oraz estymację skutków dla ludności i środowiska. Scenariusz zawierał również zestawienie możliwych do użycia sił i środków będących w dyspozycji poszczególnych krajów. W przypadku Polski założono, że koszt strat powodziowych przekroczył 2,5 miliarda EUR, ewakuowano 17 tys. osób, uszkodzeniu uległo między innymi ponad 1.300 km wałów, 18.194 budynków mieszkalnych oraz ponad 800 szkół [6, s. 28]. Skala zjawiska odpowiadała rzeczywistym wydarzeniom (powódź 2010) i narzuciła uruchomienie mechanizmów współpracy regionalnej i europejskiej. Scenariusz uwzględniał również opis działań zapobiegawczych wprowadzonych w życie w poszczególnych krajach (systemy monitoringu zagrożeń, magazyny powodziowe itp.) [6, s. 30]. Istotną część scenariusza stanowił przegląd metod zapobiegania (działania prewencyjne) i modelowania przebiegu powodzi. Podsumowaniem scenariusza była analiza SWOT przeprowadzona w wymiarze regionalnym.

Scenariusz dotyczący pożarów lasów, oprócz charakterystyk poszczególnych krajów, opisywał również funkcjonowanie kanadyjskiego systemu oceny zagrożeń pożarów lasów (*Canadian Forest Fire Danger Rating System – CFFDRS*) oraz europejskiego systemu wymiany informacji o pożarach lasów (*European Forest Fire Information System – EFFIS*) [7, s. 36–40]. Taka konstrukcja scenariusza zwiększyła jego wartość poznawczą. Część „operacyjną” scenariusza stanowił przypadek pożaru lasu w Boden (Szwecja), do którego modelowania wykorzystano informatyczny system BEHAVE (Fire Behaviour Prediction and Fuel Modelling System)². W scenariuszu zaprezentowano również możliwości otwartego oprogramowania Prometheus³ (oprogramowanie dostępne na stronie www.firegrowthmodel.ca), służącego przewidywaniu rozwoju pożaru, które opiera się na kanadyjskim systemie oceny zagrożeń pożarów lasów [8, s. 30–36]. Istotą scenariusza było wskazanie i upowszechnienie narzędzi informatycznych

² Fire Behaviour Prediction and Fuel Modelling System (BEHAVE).

³ Oprogramowanie Prometheus jest dostępne na stronie www.firegrowthmodel.ca.

służących modelowaniu rozwoju sytuacji oraz wspierających proces zarządzania w sytuacjach zagrożeń.

Ostatnim ze scenariuszy „sytuacyjnych” był scenariusz poświęcony zagrożeniom radiologicznym. W scenariuszu dokonano zestawienia czynników zagrażających bezpieczeństwu funkcjonowaniu elektrowni atomowej. Lista zagrożeń obejmowała zarówno zagrożenia naturalne (np. powódź, obniżony poziom wód, silne wiatry), jak i spowodowane działaniem człowieka (np. katastrofa komunikacyjna w powietrzu i na morzu, demonstracje i niepokoje społeczne, atak terrorystyczny) [9, s. 21-27]. Scenariusz przewidywał jednocześnie wystąpienie różnych zjawisk, których skumulowany efekt obejmował również przedostanie się do atmosfery substancji radioaktywnych. Wartość poznawczą scenariusza podniosła analiza sytuacji kryzysowych łącznie z aktami terroru, które wystąpiły na świecie w latach 2001-2013 [10, s. 26-33].

Strategicznym dokumentem wypracowanym w trakcie projektu 14.3 był scenariusz poświęcony ocenie i analizie ryzyka, która dotyczyła szerokiego spektrum zagrożeń (silny sztorm, powódź, pożar lasu, pandemia grypy, wypadek na morzu, wypadek w elektrowni jądrowej) [11, s. 27-44] i obejmowała między innymi analizę ich wpływu na ludzi, środowisko i sytuację ekonomiczną [12, s. 33-42]. W scenariuszu uwzględniono również mechanizmy współpracy dwustronnej i wielostronnej, których zastosowanie było konsekwencją zaplanowanych wydarzeń.

Projekt 14.3 jest przykładem zaangażowania badaczy w proces wypracowywania praktycznych rozwiązań na podstawie rzeczywistego zagrożenia. W realizacji projektu zastosowano zintegrowane podejście do zagrożeń, co niewątpliwie podniosło jego wartość użyteczną. Jednocześnie dokumentacja projektu posiada wartość poznawczą, ze względu na umieszczenie w scenariuszach obszernych przeglądów narzędzi informatycznych i analitycznych, wspomagających proces podejmowania decyzji w działaniach na rzecz ochrony ludności. Niewątpliwą wartością projektu było zaangażowanie w jego realizację badaczy z różnych obszarów nauki (inżynieria bezpieczeństwa, nauki społeczne) oraz praktyków i administratorów bezpieczeństwa cywilnego. Kontynuacją projektu 14.3 jest projekt „From Gaps to Caps”, którego celem jest zidentyfikowanie braków w basenie Morza Bałtyckiego (w zakresie zasobów, procedur, zasad współpracy) oraz wskazanie sposobów ich wypełnienia (budowanie zdolności).

Istotną cechą projektu 14.3 jest sposób udostępniania wyników projektu w formie publikacji przeznaczonych dla

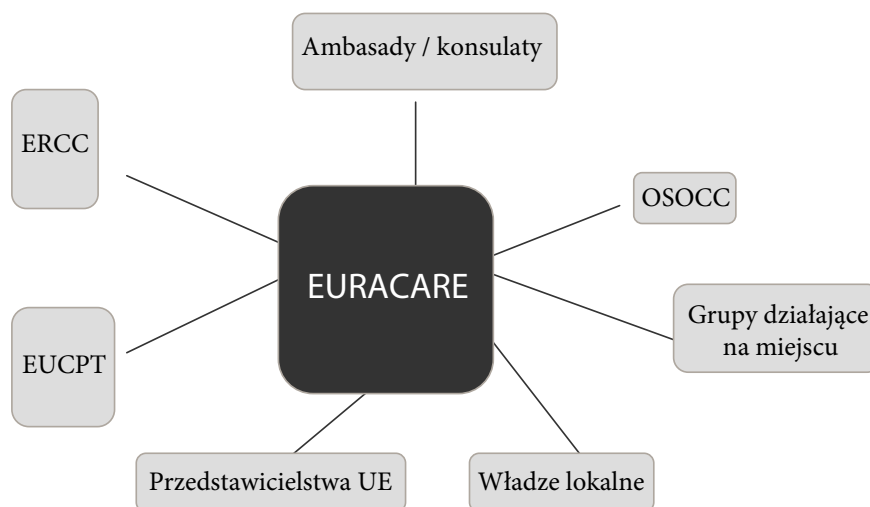
szerokiego kręgu odbiorców. Wyróżniają się one przejrzystą strukturą i atrakcyjną szatą graficzną. Pozwala to na dystrybuowanie informacji o zagrożeniach i sposobach działania służb ratowniczych nie tylko wśród profesjonalistów, lecz również umożliwiała dotarcie do zwykłego obywatela. Takie podejście wyraźnie wskazuje na wagę, jaką autorzy przykładają do edukacyjnego wymiaru projektu badawczego w jego społecznym kontekście (edukacja dla bezpieczeństwa, podnoszenie świadomości zagrożeń, budowanie zaufania do państwa).

3. Projekt badawczy „EURACARE”

Projekt EURACARE, podobnie jak projekt 14.3, miał również użyteczny charakter. Jednak jego perspektywa poznawcza nie koncentrowała się na zagrożeniach, lecz funkcjach krytycznych dla ochrony ludności. Jedną z takich funkcji jest ewakuacja, która była głównym obiektem badań. EURACARE był realizowany w latach 2012-2014 przez konsorcjum składające się z przedstawicieli Rządu Styrii (Austria) oraz organizację pozarządową Joannici Dzieło Pomocy. Głównym celem projektu było wspieranie i uzupełnianie wysiłków państw uczestniczących w Mechanizmie Ochrony Ludności zmierzających do ochrony ich obywateli w sytuacjach zagrożenia naturalnych i spowodowanych przez człowieka [13, s. 7]. Cel ten został zrealizowany przez badania i seminaria eksperckie, których efektem było opracowanie standardowych procedur operacyjnych dla Europejskiej Grupy Wsparcia Ludności w Ewakuacji (ang. *European Assistance Team for Citizens in Areas of Evacuation - EURACARE*). Kolejnym krokiem będzie utworzenie takiej grupy na poziomie Unii Europejskiej.

Zadaniem grupy EURACARE będzie udzielanie pomocy obywatelom państw członkowskich UE na obszarach objętych ewakuacją. Grupa będzie miała globalny zasięg i będzie reagować elastycznie do potrzeb: przeprowadzać ewakuację, udzielać pomocy medycznej oraz wsparcia psychologicznego potrzebującym. Jej zadaniem będzie również dostarczanie informacji konsularnych ewakuowanym osobom. Podobnie jak moduły ochrony ludności, grupa ewakuacyjna będzie samodzielną i samowystarczalną [14, s. 3]. Interesariuszami grupy na miejscu działania będą zarówno władze lokalne, zespoły koordynacyjne ONZ (*On-Site Operation Coordination Centre - OSOCC*), zespoły eksperckie UE (*EU Civil Protection Team - EUCPT*), jak i unijne Centrum Koordynacji Reagowania Kryzysowego (*ERCC*).

Na rycinie 1 przedstawiono otoczenie funkcjonalne grupy EURACARE.

Ryc. 1. Otoczenie funkcjonalne grupy EURACARE

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Standard Operating Procedures (SOPs) for the Civil Protection project European Assistance Team for Citizens in Areas of Evacuation (EURACARE), Version 1.5, 2014, 9.

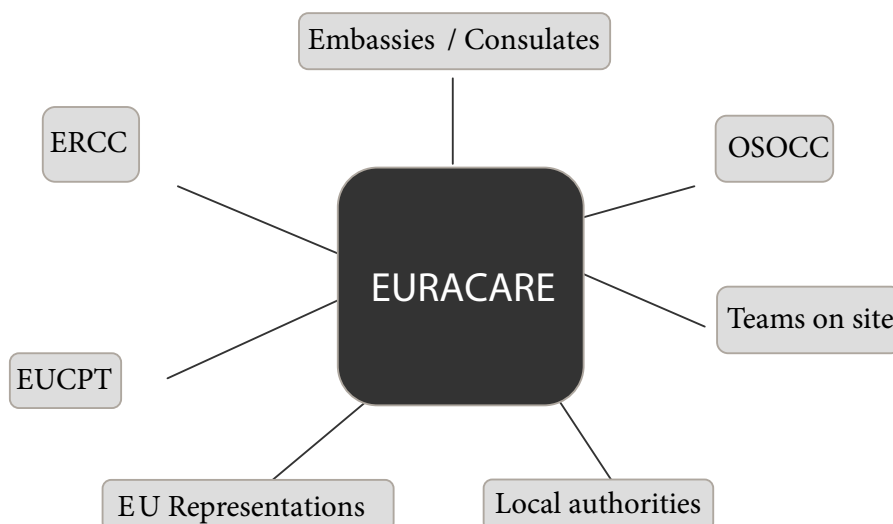

Fig. 1. Functional environment of EURACARE

Source: Own elaboration on the basis of Standard Operating Procedures (SOPs) for the Civil Protection project European Assistance Team for Citizens in Areas of Evacuation (EURACARE), Version 1.5, 2014, 9.

Wypracowane w ramach projektu standardowe procedury operacyjne określiły między innymi rozmiar i strukturę grupy, jej pożądaną zdolność do samodzielnego działania, standardy wyposażenia oraz sposoby postępowania podczas prowadzenia akcji ewakuacyjnych.

W odniesieniu do rozmiaru grupy, ustalono, że w jej skład powinno wchodzić od 10 do 25 osób, które będą w stanie prowadzić i wspierać akcję ewakuacyjną przez okres nie krótszy niż 4 dni (maksymalnie 14 dni). Funkcje pełnione przez członków modelowej grupy będą dotyczyły przywództwa (*Team Leader*), zapewnienia bezpieczeństwa (*Security Officer*), współdziałania (*Liaison Officer*), wsparcia administracyjnego (*Administration Officer*) i logistycznego (*Logistics Officer*), wsparcia medycznego (*Paramedic*) oraz psychologicznego (*Psychosocial Support Experts*), zarządzania informacją (*Information Management Officer*) oraz technicznego wsparcia komunikacji i łączności (*ICT Expert*) [13, s. 10-16]. W dokumencie szczegółowo określono kompetencje i wymagania stawiane osobom pełniącym wyżej wymienione funkcje oraz opisano standardy wyposażenia technicznego grupy. Założono, że grupa EURACARE powinna być w stanie samodzielnie funkcjonować co najmniej 4 dni (96 godzin)⁴. W celu osiągnięcia takiej zdolności do działania niezbędne jest zapewnienie:

- 5 litrów wody pitnej na osobę (dziennie),
- około 3000 kalorii na osobę (dziennie),
- odpowiednich warunków mieszkalnych (w zależności od pogody),
- źródeł zasilania i oświetlenia punktów obsługi osób ewakuowanych i przestrzeni mieszkalnej,
- środków łączności do wzajemnego komunikowania się wewnątrz grupy oraz środków łączności z partnerami zewnętrznymi,
- środków medycznych dla członków grupy,
- urządzeń sanitarnych i środków higieny dla członków grupy,
- środków transportu (do wynajęcia na miejscu),
- środków finansowych (gotówka) w lokalnej walucie lub dolarach amerykańskich (USD) [13, s. 33].

Powyższe zestawienie egzemplifikuje funkcjonalny cha-

rakter głównego dokumentu wypracowanego w ramach projektu. Należy podkreślić, że standardowe procedury operacyjne obejmują wszystkie fazy akcji ewakuacyjnej i szczegółowo określają czynności, jakie powinny być wykonane podczas przygotowania misji, mobilizacji i rozmieszczenia grupy, operacji właściwej oraz zakończenia działań. Dokument ma dużą wartość utylitarną i w praktyce może być wykorzystywany jako podręcznik (instrukcja) nie tylko przez grupę EURACARE, ale przez inne podmioty (np. organizacje pozarządowe) realizujące działania na rzecz ochrony ludności w wymiarze operacyjnym.

Na uwagę zasługuje również zaproponowany przez autorów projektu cykl działania EURACARE, który obejmuje występujące po sobie fazy przygotowania, rozmieszczenia, działania i ewaluacji. Świadomość cyklu jest warunkiem rozwoju grupy. Zgodnie z założeniami projektu każdy z członków EURACARE powinien gromadzić doświadczenia płynące z poszczególnych akcji i oceniać przyjęte rozwiązania strukturalne i systemowe. Wypracowane w ten sposób wnioski powinny być wykorzystywane przy planowaniu kolejnej operacji, po której zakończeniu ponownie następuje faza oceny i wnioskowania [13, s. 35].

Należy podkreślić, że idea projektu opiera się na wykorzystaniu potencjału społecznego na rzecz ochrony ludności, poprzez zaangażowanie ratowników i ekspertów skupionych w organizacji Joannicy Dzieło Pomocy. Również koncepcja utworzenia i funkcjonowania grupy EURACARE zakłada, że w jej skład wchodzić będą w pierwszej kolejności joannicy wolontariusze. Zgodnie z założeniem projektu, środki finansowe na funkcjonowanie grupy ewakuacyjnej, w dużej części pochodzić będą z funduszy będących w dyspozycji Joannitów.

Projekt EURACARE jest niewątpliwie innowacyjny i stanowi przykład nowatorskiego podejścia do rozwijania profesjonalnych zasobów ochrony ludności, tworzonych i finansowanych przez organizacje pozarządowe. Testem skuteczności projektu będzie praktyczne utworzenie i funkcjonowanie grupy EURACARE.

4. Projekt badawczy „ANVIL”

Projekt ANVIL dotyczył analizy systemów bezpieczeństwa cywilnego w Europie (ang. *Analysis of Civil Security Systems in Europe*) i został zrealizowany na zlecenie Komisji

⁴ Maksymalny czas funkcjonowania grupy EURACARE określono na 14 dni.

Europejskiej przez międzynarodowe konsorcjum ośrodków naukowych i instytucji badawczych. W skład konsorcjum ze strony polskiej wchodził Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, który reprezentował dr hab. Piotr Matczak. Projekt zrealizowany został w latach 2012-2014 i obejmował badanie systemów bezpieczeństwa cywilnego w 22 krajach europejskich (w tym w Polsce) oraz w ośmiu organizacjach regionalnych. W ramach prowadzonych badań przeanalizowano wymiar kulturowy, prawny oraz organizacyjny (instytucjonalny) systemów bezpieczeństwa cywilnego. Zdaniem autorów projektu, tak szeroka perspektywa badawcza pozwoliła na holistyczną analizę uwarunkowań bezpieczeństwa [15, s. 3].

Należy zaznaczyć, że na potrzeby opisu i analizy poszczególnych komponentów systemu bezpieczeństwa cywilnego badacze używali takich pojęć jak: zarządzanie w sytuacjach katastrof (ang. *disaster management*), bezpieczeństwo wewnętrzne (ang. *homeland security*), bezpieczeństwo społeczne (ang. *societal security*) [16] oraz ochrona ludności (ang. *civil protection*). Celem badania nie było wypracowanie jednolitych definicji tych pojęć, lecz określenie przy ich pomocy zakresów działania poszczególnych systemów bezpieczeństwa cywilnego. W związku z powyższym postanowiono dokonać ich zróżnicowania przypisując im właściwe (charakterystyczne) zagrożenia. Należy zwrócić uwagę, że w przypadku ochrony ludności przypisano jej zagrożenia naturalne, awarie techniczne, zagrożenia zdrowotne (epidemie) i środowiskowe (zanieczyszczenia) oraz terroryzm.

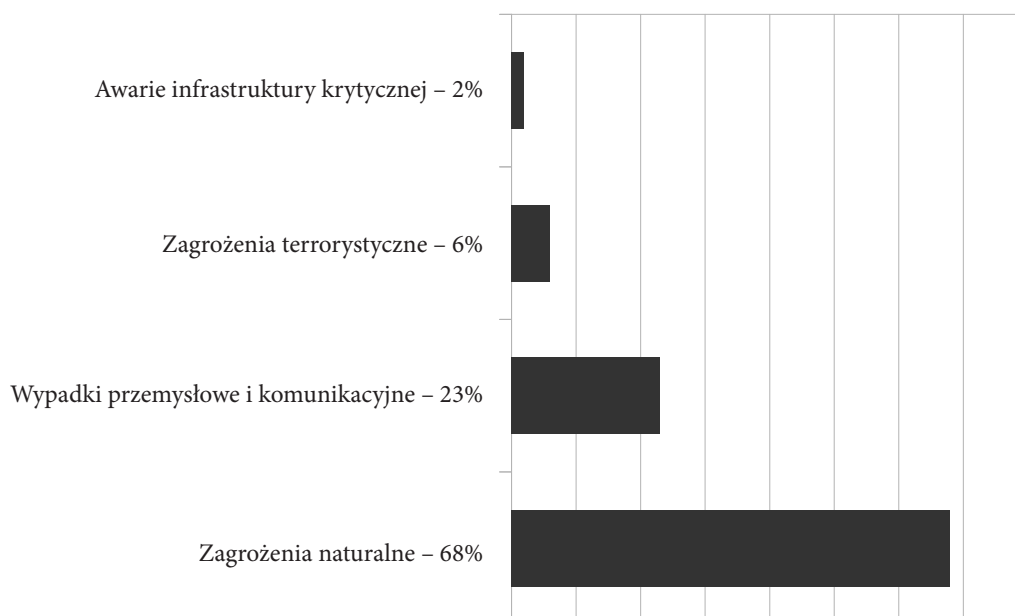
Wyniki badań wskazały, że pomimo odmienności poszczególnych systemów, uwarunkowanej czynnikami kulturowymi, historycznymi i operacyjnymi, nie różnią się one znacząco pod względem efektywności funkcjonowania. Generalną konkluzją badań było stwierdzenie, że nie istnieje jedno uniwersalne rozwiązanie systemowe w zakresie bezpieczeństwa cywilnego, które pasowałoby do wszystkich państw europejskich (koncepcja *one-size-fits all*). Jednocześnie stwierdzono, że dobrze rozwinięta jest sfera współpracy transgranicznej, a koordynacyjna rola Unii Europejskiej w ochronie ludności spotyka się z powszechną akceptacją obywateli.

Badania odzwierciedliły tendencje do transformacji systemów bezpieczeństwa cywilnego od klasycznej obrony cywilnej, zorientowanej na zagrożenia zimnowojenne, do budowania zintegrowanych systemów zarządzania kryzysowego, które uczestniczą również w działaniach na rzecz ochrony ludności. W większości krajów systemy bezpieczeństwa cywilnego koncentrowały się zdecydowanie na przeciwdziałaniu zagrożeniom naturalnym oraz wypadkom w transporcie i przemyśle. Kolejne miejsca na liście zagrożeń zajęły zagrożenia terrorystyczne oraz awarie infrastruktury krytycznej. Ilościową relację pomiędzy tymi typami zagrożeń, odnotowanych w latach 2000-2012, przedstawia rycina 2.

Projekt ANVIL pokazał, że we wszystkich badanych krajach pierwszoplanową rolę w zarządzaniu kryzysowym odgrywają władze cywilne. Udział sfery militarnej sprowadzał się do wspierania władz cywilnych w długotrwałych kryzysach lub zagrożeniach o wyjątkowym charakterze. Jednocześnie sposób współpracy cywilno-wojskowej zdecydowanie różnił się w poszczególnych krajach i wynikał z uwarunkowań kulturowych i historycznych.

W większości badanych krajów dominowało zintegrowane podejście do zagrożeń (ang. *all-hazards approach*). W przypadku czterech krajów (Irlandia, Litwa, Polska, Wielka Brytania) system bezpieczeństwa cywilnego zorientowany był na specyficzne (odrębne) zagrożenia (ang. *specific threats approach*). Jednak badacze podkreślają, że w praktyce wszystkie systemy zawierały elementy obu podejść, a ich stosowanie uzależnione było od skali i poziomu reagowania na dane zagrożenie [17, s. 12]. Na poziomie lokalnym częściej reagowano na różnorodne zagrożenia przy użyciu tych samych sił i środków (np. straże pożarne), natomiast wyższe poziomy administracyjne dysponowały wyspecjalizowanymi instytucjami (np. inspekcje sanitarne, agencje radiologiczne), których używano w przypadku specyficznych zagrożeń (np. ptasia grypa, zagrożenia CBRN).

Badania wykazały dużą złożoność powiązań instytucjonalnych w poszczególnych krajach oraz zróżnicowanie w poziomie centralizacji systemów bezpieczeństwa cywilnego.

Ryc. 2. Typy kryzysów w latach 2000-2012

Źródło: Opracowano własne na podstawie *Civil Security and the European Union, A survey of European civil security systems and the role of the EU in building shared crisis management capacities*, UI Papers #2, The Swedish Institute of International Affairs, 2014, (ANVIL Case Studies), 6.

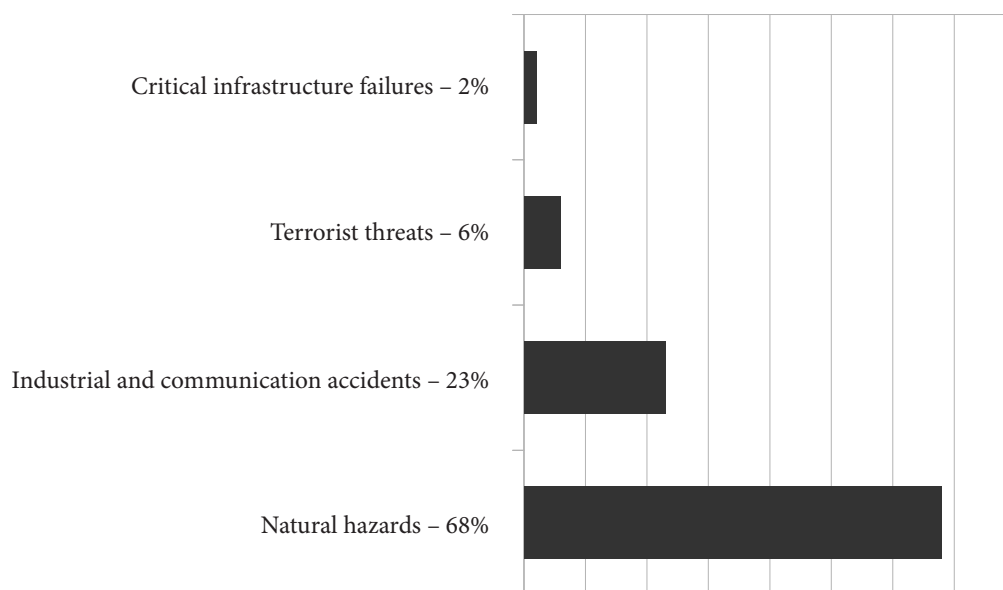

Fig. 2. Types of crises in the years 2000-2012

Source: Own elaboration on the basis of *Civil Security and the European Union, A survey of European civil security systems and the role of the EU in building shared crisis management capacities*, UI Papers #2, The Swedish Institute of International Affairs, 2014, (ANVIL Case Studies), 6.

go. Generalnie systemy te uwarunkowane były ogólnymi ramami administracyjnymi, lecz występowała w nich większa tendencja do decentralizacji niż w innych obszarach (ang. *policy fields*). Najczęściej dotyczyła ona służb ratowniczych i straży pożarnych, które zwalczają zagrożenia dnia codziennego. Mniejsza decentralizacja była natomiast skorelowana ze złożonymi i specyficznymi zagrożeniami takimi jak epidemie lub katastrofy nuklearne [15, s. 6-7].

Większą decentralizację odnotowano w krajach północno-zachodniej Europy, natomiast w państwach Europy Centralnej, Wschodniej i Południowo-Wschodniej dominowały scentralizowane systemy typu góra – dół (ang. *top-down system*).

Badania wykazały również, że za bezpieczeństwo cywilne odpowiadają różnorodne instytucje i służby, powiązane ze sobą siecią porozumień, które określają ich wzajemne relacje na poziomie operacyjnym. Wśród nich znajdowały się głównie straże pożarne, służby medyczne, policja i organizacje pozarządowe. Podmioty te z reguły podlegały koordynacji władz lokalnych. Zidentyfikowano szereg centrów koordynacyjnych tworzonych na różnych poziomach administracyjnych. Również kraje federacyjne, takie jak Niemcy czy Szwajcaria, utworzyły centra koordynacyjne o zasięgu krajowym, mimo że nie mogły one w praktyce zarządzać działaniami.

W odniesieniu do hierarchii zagrożeń, ustalono, że sprawy zagrożeń naturalnych lub spowodowanych działalnością człowieka nie były głównym przedmiotem społecznego niepokoju. Na pierwszym miejscu znalazły się zagrożenia dla rozwoju gospodarczego (w tym bezrobocie) oraz problematyka ochrony środowiska.

W większości badanych krajów znacząca rolę w ochronie ludności odbywały organizacje pozarządowe oparte na wolontariacie. Ich relacje z władzami publicznymi były bardzo różne. W krajach centralnej Europy o tradycjach neokorporacyjnych, takich jak Austria, dominował model dużych, oficjalnie zarejestrowanych organizacji, z dużą ilością członków, które postrzegane były jako „filary” bezpieczeństwa cywilnego. Z kolei inne państwa, w szczególności Wielka Brytania, preferowały nieformalne organizacje społeczne, często tworzone ad-hoc, które w zależności od potrzeb i rozwoju sytuacji uczestniczyły w działaniach na rzecz bezpieczeństwa.

W krajach południowo-wschodniej Europy (Serbia, Rumunia) stwierdzono ambiwalentny stosunek do organizacji wolontariackich. Było to uwarunkowane kampaniami społecznymi prowadzonymi w czasach komunistycznych, których efektem jest utrzymujący się dotychczas dystans czy wręcz niechęć do tego typu form społecznej aktywności. W krajach tych zaobserwowano również zwiększone oczekiwania społeczeństwa wobec państwa w obszarze „dostarczania usług” z zakresu ochrony ludności [15, s. 8]. Jednocześnie zauważono, że w krajach „Starej Europy” występują trudności z funkcjonowaniem tego typu organizacji w związku ze zmianami demograficznymi oraz rosnącymi migracjami rynku pracy.

W odniesieniu do badania sposobu przekazywania informacji o zagrożeniach oraz poziomu zainteresowania obywateli informacjami o bezpieczeństwie, badacze stwierdzili, że w większości krajów dominowały tradycyjne środki przekazu informacji, takie jak telewizja, radio oraz syreny alarmowe. Jednocześnie zauważono tendencję do używania nowoczesnych technologii, głównie aplikacji na urządzenia mobilne (telefony, tablety), w celu informowania o zagrożeniach oraz przekazywania informacji o pożądanych sposobach zachowania się w sytuacjach kryzysowych. Przy czym bardziej rozwinięte były systemy służące alarmowaniu i ostrzeganiu (w porównaniu do poświęconych edukacji). Systemy edukacyjne były najczęściej pasywne i polegały na dystrybucji publikacji lub popularyzacji kursów pierwszej pomocy wśród wybranych grup docelowych. Badania wykazały niski poziom wiedzy obywateli na temat zapobiegania zagrożeniom oraz sposobów reagowania w trakcie ich wystąpienia. Zdaniem autorów ANVIL może to wskazywać na brak społecznego zainteresowania zagrożeniami lub wynikać z dużego zaufania do służb publicznych [15, s. 7-8].

Większość obywateli wydawała się mieć pozytywne odczucia związane z poziomem bezpieczeństwa cywilnego i deklarowała, że czuje się bezpiecznie. Jednak w odniesieniu do oczekiwań wobec państwa występowały wyraźne różnice pomiędzy „starymi” i „nowymi” państwami członkowskimi UE. Mieszkańcy Finlandii, Austrii, Niemiec, Szwecji i Węgier zdecydowanie stwierdzali, że ich kraje podejmują wystarczające działania w obszarze zapobiegania katastrofom naturalnym i spowodowanym przez człowieka. W Polsce takiego zdania

było ponad 40% respondentów. Najniższe wskaźniki odnotowano na Słowacji (12%) i w Rumunii (30%). W większości krajów podobnie oceniano działania władz w zakresie ochrony ludności oraz przeciwdziałania terroryzmowi. Wyjątek stanowiła Francja, gdzie zdecydowanie więcej respondentów uważało, że państwo podejmuje wystarczające działania na rzecz walki z terroryzmem (ponad 55%) w porównaniu do zwalczania klęsk i katastrof (ponad 30%). Natomiast w Polsce, Holandii i Szwecji większość respondentów zdecydowanie lepiej oceniała działania władz w zakresie przeciwdziałania klęskom i katastrofom w porównaniu do przeciwdziałania terroryzmowi [15, s. 10].

Badania prowadzone w ramach ANVIL obejmowały również analizę dokumentów formalnych, porozumień i umów międzynarodowych o wzajemnej pomocy w sytuacjach klęsk żywiołowych i awarii technicznych. Wszystkie badane kraje posiadały takie porozumienia, przy czym większość krajów zawarła je ze wszystkim państwami sąsiadującymi. Autorzy raportów podkreślają, że w latach 2000-2012 tylko cztery kraje ponad dwukrotnie zwracały się o pomoc w sytuacjach zagrożeń (Francja, Węgry, Włochy i Słowacja). Natomiast w tym samym okresie sześć krajów otrzymało lub udzieliło pomocy co najwyżej dwukrotnie (Republika Czeska, Irlandia, Polska, Rumunia, Szwecja i Wielka Brytania), a dwanaście państw nie otrzymało żadnej pomocy zewnętrznej (Austria, Chorwacja, Estonia, Finlandia, Niemcy, Łotwa, Litwa, Malta, Holandia, Norwegia, Serbia i Szwajcaria) [15, s. 11]. Decyzje o poproszeniu o pomoc nie były skorelowane ze strukturą wewnętrzną systemów bezpieczeństwa cywilnego w poszczególnych państwach. Wynikały one przede wszystkim ze skali i charakteru zagrożenia. Ciekawe wyniki w tym aspekcie dotyczyły Niemiec, gdzie stwierdzono duży opór do korzystania z pomocy zewnętrznej w sytuacjach kryzysowych, ze względu na silne przekonanie, że duże państwa powinny sobie same radzić z dużymi kryzysami.

We wszystkich badanych państwach stwierdzono dużą akceptację dla Unii Europejskiej jako koordynatora działań ochrony ludności podejmowanych zarówno wewnątrz, jak i na zewnątrz Wspólnoty [18, s. 13-18]. Podkreślono znaczenie Mechanizmu Ochrony Ludności oraz funkcjonującego w jego ramach centrum operacyjnego (ERCC). W odniesieniu do Mechanizmu stwierdzono, że państwa w nim uczestniczące zdecydowanie częściej wolą udzielać za jego pośrednictwem pomocy innym, niż korzystać z pomocy (udzielanej w ramach Mechanizmu). Niewielkie znaczenie w ochronie ludności przypisano natomiast organizacjom regionalnym (takim jak np. Rada Państw Morza Bałtyckiego, Grupa Wyszehradzka, Komisja Helsińska).

Interesującym aspektem badań były wyniki dotyczące zaangażowania w bezpieczeństwo cywilne sfery biznesowej, które jednoznacznie wskazywały na niewielkie zainteresowanie partycypacją w tej sferze organizacji nastawionych na zysk (ang. *profit-oriented*). Wniosek ten dotyczył większości badanych krajów.

Na szczególną uwagę zasługują wnioski o charakterze systemowym dotyczące braku potrzeby odgórnej (np. europejskiej) standaryzacji systemów funkcjonujących w poszczególnych krajach. Doświadczenia i badania wskazują na rosnącą złożoność zagrożeń i powodowanych przez nie kryzysów. Zdaniem badaczy ANVIL rozproszenie i różnorodność systemowa bezpieczeństwa cywilnego w krajach europejskich może pozytywnie wpływać na możliwości przeciwdziałania zagrożeniom i usuwania ich skutków. Również nakładanie się kompetencji poszczególnych instytucji może być czynnikiem korzystnym. Pewien stopień redundancji systemu bezpieczeństwa cywilnego zwiększa skuteczność działań oraz jest swoistą formą kontroli jakości. Taki pogląd jest ważnym głosem w dyskusji na temat kształtu rozwiązań systemowych

w ochronie ludności, która na gruncie krajowym zdominowana jest przez głosy postulujące zbudowanie jednolitego i spójnego systemu ochrony ludności, opisanego kompleksowo w jednym akcie prawnym.

Projekt ANVIL nie ograniczył się tylko do analizy systemów bezpieczeństwa cywilnego oraz wypracowania wniosków dotyczących ich obecnego funkcjonowania. Wartością projektu jest również zaproponowanie kierunków naukowej eksploracji analizowanego obszaru. Autorzy wskazują na potrzebę zbadania relacji pomiędzy europejską polityką konwergencji a krajowymi rozwiązaniami systemowymi. Kolejnym obszarem badań powinna być rola sfery militarnej w bezpieczeństwie cywilnym oraz określenie poziomu akceptacji dla udziału sił zbrojnych w działaniach na rzecz ochrony ludności. Dostrzegając istotną rolę organizacji wolontariackich w budowaniu bezpieczeństwa cywilnego, badacze postulują naukowe zajęcie się problematyką innowacyjnych form społecznego zaangażowania, określenie czynników utrudniających i ułatwiających powierzanie organizacjom społecznym zadań publicznych z obszaru ochrony ludności (outsourcing). Biorąc pod uwagę różnorodność terminologiczną obecną w domenie bezpieczeństwa cywilnego, przyszłe badania powinny dotyczyć uwarunkowań takich pojęć jak ochrona ludności (ang. *civil protection*) czy odporność (ang. *resilience*). Zrozumienie społecznego i kulturowego kontekstu tych pojęć w poszczególnych krajach wydaje się szczególnie ważne ze względu na potrzebę prowadzenia ponadnarodowego (regionalnego, globalnego) dialogu w sferze bezpieczeństwa cywilnego [15, s. 14].

5. Podsumowanie

Rozwój badań naukowych w obszarze ochrony ludności jest procesem ciągłym i uwarunkowanym zmieniającym się charakterem zagrożeń. Na gruncie europejskim istnieje tendencja do zintegrowanego podejścia do zagrożeń (ang. *all-hazards approach*). Należy podkreślić, że badania i projekty badawcze nie koncentrują się tylko na „fizycznym” przebiegu klęsk żywiołowych lub katastrof technicznych, lecz coraz częściej uwzględniają społeczny, kulturowy i polityczny wymiar sytuacji kryzysowych. Badania uwzględniają również stosowanie narzędzi w postaci oceny i analizy ryzyka oraz programów wspomagających podejmowanie decyzji. Utylitarnym wymiarem badań jest dążenie do zwiększenia odporności na zagrożenia oraz efektywne usuwanie ich skutków. Badaniom opisującym funkcjonowanie ochrony ludności z perspektywy zagrożeń (projekt 14.3) towarzyszą projekty funkcjonalne (EURACARE) oraz systemowe (ANVIL).

Na szczególną uwagę zasługują projekty dostrzegające rolę organizacji pozarządowych w działaniach na rzecz ochrony ludności (EURACARE). Stanowią one pożądaną kierunek badań ze względu na fakt, iż społeczne zaangażowanie na rzecz ochrony ludności przyczynia się do:

- budowania świadomości zagrożeń obywateli,
- kształtowania postaw prospołecznych,
- wzmocnienia poczucia współodpowiedzialności obywateli za bezpieczeństwo powszechne,
- udziału obywateli w bezpośrednich działaniach na rzecz ochrony ludności,
- zdobywania specjalistycznej wiedzy z zakresu ratownictwa, pomocy przedmedycznej, wsparcia psychologicznego, pomocy humanitarnej,
- wzmacniania więzi społecznych.

W projektach badawczych na rzecz ochrony ludności stosuje się zarówno metodologię nauk społecznych, jak i technicznych. W przypadku społecznego aspektu projektów, w procesach badawczych stosuje się zarówno metody jakościowe, jak i ilościowe. Należy zauważyć, że badacze częściej wybierają

metody jakościowe (wywiady, studia przypadku) uznając je za adekwatne i dające możliwość uzyskania szczegółowych informacji, poddawanych następnie analizie i wnioskowaniu.

Różnorodność projektów badawczych potwierdza potrzebę wieloaspektowego podejścia do badań i projektów naukowych w ochronie ludności. Obszarami szczególnie istotnymi są:

- analiza zagrożeń (nowe typy zagrożeń),
- społeczny wymiar ochrony ludności (społeczne reakcje na zagrożenia),
- rozwiązania systemowe (badanie efektywności przyjętych rozwiązań),
- adekwatność rozwiązań formalnoprawnych,
- funkcjonowanie ochrony ludności w czasie wojny (obrona cywilna).

Duża liczba projektów w ochronie ludności oraz różne perspektywy badawcze (zagrożenia, wymiar społeczny) potwierdzają jej interdyscyplinarny charakter. W zależności od potrzeb odbiorców, charakterystyki zagrożeń, oczekiwań społecznych i uwarunkowań politycznych, badania powinny dotyczyć wszystkich wymiarów działalności człowieka oraz cech natury, które wpływają na zwiększenie odporności na zagrożenia oraz podnoszą umiejętności przeciwdziałania i usuwania ich skutków.

Ze względu na możliwość usprawnienia działań realizowanych w obszarze ochrony ludności opierając się na wynikach badań naukowych i projektów badawczych, należy stwierdzić, że badania o charakterze użytkowym są wprost proporcjonalnie skorelowane z potrzebami artykułowanymi przez służby ratownicze, instytucje publiczne, ośrodki naukowe i organizacje pozarządowe. Należy podkreślić, że wyniki tych badań powinny być wykorzystywane zarówno w celu doskonalenia działań ratowniczych i humanitarnych, jak i na rzecz doskonalenia rozwiązań systemowych w ochronie ludności.

Niestety, często wyniki badań nie są właściwie popularyzowane. Po zakończeniu projektów badawczych instytucje w nich uczestniczące nie zawsze uświadamiają sobie ich wartość dla szerszego kręgu odbiorców. Niepokojącym zjawiskiem jest ograniczenie zainteresowania wynikami badań do grona osób bezpośrednio w nich uczestniczących. Wniosek ten dotyczy zarówno badań o charakterze użytkowym, jak i systemowym.

Opracowanie wyników badań w formie ogólnodostępnych publikacji przyczynia się do dystrybucji wiedzy nie tylko w środowiskach ratowniczych i humanitarnych, lecz również pozwala na dotarcie do szerokiego kręgu odbiorców. Szczególnie projekty, w które zaangażowani są partnerzy skandynawscy (np. Projekt 14.3) wyróżniają się troską o społeczny wymiar badań, również w aspekcie szeroko rozumianej edukacji dla bezpieczeństwa.

W odniesieniu do projektów systemowych należy podkreślić, że jednym ze sposobów wykorzystywania badań jest kształtowanie rozwiązań systemowych i politycznych [1, s. 14-15]. W tym kontekście brak dostatecznego upowszechniania wyników badań jest wyzwaniem dla instytucji publicznych odpowiedzialnych za ochronę ludności, które powinny propagować oraz wykorzystywać ich wyniki w celu ciągłego doskonalenia sposobów ochrony życia, zdrowia oraz środowiska egzystencji człowieka.

W artykule wykorzystano wyniki badań przeprowadzonych przez autora w ramach pracy doktorskiej „Współczesne uwarunkowania ochrony ludności w Rzeczypospolitej Polskiej”, Wydział Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, 2015.

Literatura

- [1] Elomaa T., Halonen A., Eurobalic Survey, *Civil Protection Research in the Baltic Sea Region*, University of Helsinki, Aleksanteri Institute, Helsinki 2007.
- [2] *Being Secure in the Baltic Sea Region*, A Handbook of the Priority Area, Council of the Baltic Sea States Secretariat, 2014.
- [3] *Mapping Flooding and Flood Prevention in the Baltic Sea Region*, Summary of the Project, Fourteen Point Three Notebooks, Blue Book One, Council of the Baltic Sea States Secretariat, 2014.
- [4] *EU Guidelines for Risk Assessment and Mapping*, European Commission, SEC(2010) 1626 Final, Brussels 2010.
- [5] *Mapping Flooding and Flood Prevention in the Baltic Sea Region*, Fourteen Point Three Notebooks, Blue Book One, Council of the Baltic Sea States Secretariat 2014.
- [6] *Macro-Regional Approach through Sharing Experiences in Flood Prevention in the Baltic Sea Region*, Fourteen Point Three Notebooks, Blue Book Two, Council of the Baltic Sea States Secretariat 2014.
- [7] *Forest Fire Rating Systems – Setting the Scene for a Macro-Regional Approach: The Baltic Sea Region as a Case Study*, Fourteen Point Three Notebooks, Green Book One, Council of the Baltic Sea States Secretariat 2014.
- [8] *Towards a Common Approach: Fire Prediction Systems in the Baltic Sea Region*, Fourteen Point Three Notebooks, Green Book Two, Council of the Baltic Sea States Secretariat 2014.
- [9] *Building a Macro-Regional Approach: A Nuclear Safety Risk Scenario for the Baltic Sea Region*, Fourteen Point Three Notebooks, Orange Book One, Council of the Baltic Sea States Secretariat 2014.
- [9] *Nuclear Safety in the Baltic Sea Region: Laying the Ground for a Macro-Regional Approach*, Fourteen Point Three Notebooks, Orange Book Two, Council of the Baltic Sea States Secretariat 2014.
- [10] *Drawing Macro-Regional Risk: Six Scenarios for the Baltic Sea Region*, Fourteen Point Three Notebooks, Red Book One, Council of the Baltic Sea States Secretariat 2014.
- [11] *Guiding and Tailoring Risk Assessment for the Baltic Sea Region*, Fourteen Point Three Notebooks, Red Book Two, Council of the Baltic Sea States Secretariat 2014.
- [12] Standard Operating Procedures (SOPs) for the Civil Protection project European Assistance Team for Citizens in Areas of Evacuation (EURACARE), Version 1.5, 2014.
- [13] European Commission, ECHO Factsheet – EU Civil Protection – January 2015.
- [14] Civil Security and the European Union, A survey of European civil security systems and the role of the EU in building shared crisis management capacities, UI Papers #2, The Swedish Institute of International Affairs, 2014.
- [15] Bailes A.J.K., *What role for the private sector in 'societal security'?*, EPC Issue Paper No. 56, October 2008.
- [16] ANVIL Deliverable 4.1: Synthesis report on comparison of civil security systems, 2013.
- [17] European Commission, Special Eurobarometer 383, Civil Protection, 2012.

* * *

dr Sławomir Stanisław Górski – doktor nauk społecznych w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie. Pracę doktorską poświęconą uwarunkowaniom ochrony ludności w Rzeczypospolitej Polskiej obronił na Wydziale Bezpieczeństwa Wewnętrznego Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie (2015). Absolwent Uniwersytetu Warszawskiego (1995), Krajowej Szkoły Administracji Publicznej (1999) oraz George C. Marshall European Center for Security Studies (2004, 2007). Autor publikacji poświęconych ochronie ludności i zarządzaniu kryzysowemu. W pracy zawodowej łączy aspekty teorii i praktyki. Urzędnik Służby Cywilnej zatrudniony w Urzędzie Zarządzania Kryzysowego i Ochrony Ludności (1999-2000), Komendzie Głównej Państwowej Straży Pożarnej (2000-2001), Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji (od 2001 r.). Organizator i dyrektor Departamentu Ratownictwa i Ochrony Ludności w MSW (do 2016 roku). Obecnie doradca ministra. Współautor dokumentów strategicznych i programowych w obszarze bezpieczeństwa wewnętrznego.